

A fogyasztók megtévesztése – gondolatok a büntetőjogi jogtárgy-védelem határainról

Bevezetés

Néhány évvel ezelőtt szenzációs hír járta be a világsajtót¹: egy olasz vándorcirkusz fő attrakciójáról bebizonyosodott, hogy nem más, mint szemérmetlen megtévesztés. A Fellini-filmbe illő mutatványosok festékszóróval „varázsoltak” az egyébként Magyarországról származó gyanútlan ebekből óriáspandát, majd lelkesen biztatták a nézőközönséget, hogy – természetesen felárért – készítsenek közös fényképet az „egzotikus állatokkal”. A közfelháborodást kiváltó ügyben fogyasztók megtévesztése miatt eljárás indult.

Jelen tanulmány szerzőjének meggyőződése szerint a groteszk eset tanulságosan mutat rá azokra a büntetőjog-elméleti problémákra, amelyek óhatatlanul felmerülnek, ha a fogyasztók érdeksérelmeit a jogrendszer „szankciós zárkövének” alkalmazásával kívánjuk elhárítani. Álláspontunk értelmében ugyanis a fogyasztóvédelem büntetőjogi eszköztárának megjelenése és kiszélesedése illeszkedik a mai jogfejlődés tendenciáihoz, mely ahhoz vezet, hogy a büntetőjog a magatartás-irányításban az *ultima ratio* helyett a *prima* vagy *sola ratio* szerepét veszi át.²

A törvényalkotói buzgalom ugyanis előszeretettel emel a büntetőkódexbe – a közösség szükségletével indokolva – olyan tárgyakat, amelyeket kielégítően bástyázna körül más jogág szankciórendszere is. Ennek során olyan tényállások épülnek be a büntetőjogba, amelyekre a valóságban a jogalkalmazó nem alapít büntetőjogi felelősséget. Mindez a normák megengedhetetlen relativizálódását jelenti.

Lényeges azonban, hogy a szimbolikus törvényeknek a pusztá megalkotása – annak ellenére, hogy tényleges funkciót nem tölthetnek be a jogalkalmazásban – a törvényhozási folyamat résztvevőinek *presztízst* ad.

Jogtárgy-védelem és büntetőjog

A klasszikus dogmatika a bűncselekmény lényegét abban látta, hogy az jogi tárgyat sért, ennek megfelelően a jogág feladatát is a jogi tárgy védelmében találta meg. Az a kijelentés, hogy a bűncselekmény jogi tárgyat sért vagy veszélyeztet, egyaránt implikál deskriptív és normatív elemeket.³

Normatív elem, hogy a büntetőjogi gondolkodás eredményközpontúvá válik, tehát azt az etikai koncepciót teszi magáévá, amely az emberi cselekmények erkölcsi és jogi megítélését azok eredményétől teszi függővé.

Deskriptív elem, hogy ennek megfelelően a bűncselekmény fogalmát a tulajdonsértés mintájára építi fel. A bűncselekmény „javakat”, tehát „objektumokat” sért, amelyek felett a javak „tulajdonosa” rendelkezik.

Kiváló példát kínál az összevetésre a lopás bűncselekménye, amelynek elkövetési tárgya az elkövető által elvett „idegen dolog”, míg jogi tárgya – legtágabb értelemben – a tulajdoni viszonyok rendje. A megkülönböztetés fontos dogmatikai folyamánya, hogy az elkövetési tárgy – hasonlóan a többi objektív tényállási elemhez – a szándékosság vagy a tévedés szempontjából tényként minősül, mégpedig a törvényi diszpozíció bizonyítandó elemeként. Ebből következik, hogy azt viszont már értelmetlen lenne az eljárás során megállapítani, hogy – maradva a tolvaj példájánál – a lopás jogi tárgya a sértett tulajdonjogának zavartalan gyakorlása.⁴ A modern büntetőjogban azonban gyakran „eltűnik” a sértett, az absztrakt veszélyeztetési deliktumok már nem az egyes ember konkrét érdekét, hanem a társadalom intézményeit (gazdaság, információáramlás, közúti közlekedés) óvják. Sajátos megoldást jelenthet az univerzális jogi tárgyak fogalmának elfogadása – már *Birnbaum*, a jogi tárgy tanának megalapítója is felismerte, hogy az állam rendjét a polgároktól függetlenül is védelem illeti.⁵ A dualista felosztás (individuális/univerzális jogi tárgyak) kétségtelenül jobban illeszthető a posztmodern társadalom szükségleteihez, azonban napjaink jogalkotói már elfordulnak a konkrét jogtárgysérelemtől, a kulcsszó a „kockázat” és a „prevenció”, a tipikus dogmatikai alakzat pedig az absztrakt veszélyeztetési bűncselekmény. Jellemző, hogy az új szabályozás egyre nehezebben megragadható *kollektív* jogi tárgyakat választ, továbbá a védelem súlypontjaként a veszélyeztető magatartások *megelőzését* jelöli meg. Ha azonban a jogalkotó újabb és újabb büntető normákat alkot az univerzális, bizonytalanul megfogalmazott jogi tárgyakat potenciálisan veszélyeztető magatartások ellen, de a szigorú szabályok a jogalkalmazás során valójában alkalmatlannak bizonyulnak a társadalmi rizikó csökkentésére, akkor ez a büntetőjog tekintélyvesztéséhez és kiüresedéséhez vezet.⁶ Pontosan erre a mechanizmusra kínál példát a jelen dolgozatban röviden bemutatott új tényállás.

A fogyasztók érdekeit sértő bűncselekmények a 2012. évi C. törvényben

A 2012. évi C. törvény („új Btk.”) indokolása⁷ rámutat, hogy a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények üldözésére a jogalkotó nagyobb hangsúlyt helyez azzal, hogy külön fejezetben kerülnek szabályozásra: „*A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Fttv.), a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Fgytv.), valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XLII. törvény előkészítésével egyidejűleg megtörtént a fogyasztóvédelmi jellegű bűncselekmények felülvizsgálata, de a következtetések levonását nem követte jogszabály-módosítás.*”⁸ A szabályozás kiinduló pontja továbbra is a „*fogyasztó érdekeinek védelme*” Kiemelt szerephez jutnak, mindenekelőtt a minősített esetekben, hogy a termékek milyen kockázatokat hordoznak magukban „*a vásárlók egészségére, testi épségére vagy a környezetre*”. Lényeges kiemelni, hogy az új törvényben – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – nem találjuk meg a fogyasztó büntetőjogi fogalmát, hatályos büntetőjogunk is visszautal e körben az ágazati szabályokra. Kommentárjaink az ítélkezési gyakorlatot elemezve többnyire azt a személyt tekintik fogyasztónak, aki az árut annak végső felhasználása érdekében vásárolta meg.⁹

A fogyasztóvédelem büntetőjogi megközelítése hazánkban egyelőre gyermekcipőben jár. Karsai monográfiáján¹⁰ kívül nem is olvashatunk rendszeres művet a témáról, így a területet kétségtelenül büntetőjog-tudományunk méltatlanul elhanyagolt mostohagyermekének tekinthetjük.

Ennek ellenére már az Btk. indokolásnál látható, hogy a fogyasztói érdekek alapvetően *heterogén* jogi tárgyakat jelenítenek meg, amelyek között többnyire a más fejezetek által oltalmazott (élet, testi épség, környezet) értékeket is találunk. Ebből következik a dilemma, hogy egyáltalán beszélhetünk-e önálló fogyasztóvédelmi büntetőjogról? A választ a témakör legjelesebb hazai kutatója, Karsai adja meg: *„A fogyasztóvédelmi büntetőjog kategóriája tehát ezen tárgyú jogsértésekre adott büntetőjogi fellépés megnevezése. A kifejezés tetszetősnek tűnik, s bár eddig nem jelent még meg a hazai szakirodalomban, de érdemes és érdekes is lehet kísérletképpen alkalmazni. Érdemi kifogás ellene az, hogy önálló „formai” létezését nem feltételezhetjük, hiszen az anyagi büntetőjog a mai viszonyaink között egységes szemléletű, jogforrása lényegében a Btk., amely nem a büntetőjog különböző „ágai”, hanem csupán egyes tényállások között különböztet. Ettől függetlenül az ilyen megnevezésnek, hasonlóan a közlekedési büntetőjog, környezetvédelmi büntetőjog, kábítószer-büntetőjog kifejezésekhez, létjogosultsága van a jogtárgy(ak) hasonlósága vagy épp azonossága alapján, ugyanis ez a tényező a több, az adott „szakbüntetőjogba” sorolt bűncselekmények egymás közötti viszonyát és a Btk. erre vonatkozó dogmatikai koherenciáját is magával hordozza. Ebből következően alkalmazható – tartalmilag – helyálló csoportkategóriaként.”*¹¹

Bencsik a fogyasztóvédelem közjogi kereteit vizsgáló disszertációjában szintén a terület sokszínűségét emeli ki:

*„A fogyasztóvédelmi jog definiálását követően szükséges szólni a vonatkozó normaanyag jellemzőiről. A fogyasztóvédelem heterogén, dinamikus, valamint önálló jogterület. Heterogén normaösszességet azért jelent, mert ez a jogi matéria magánjogi normákat éppúgy tartalmaz, mint közigazgatási jogi vagy büntetőjogi előírásokat. Nem tekinthető homogénnek azonban a fogyasztóvédelmi magánjog sem, mivel a polgári jogi kódexekben több helyen – így egyebek mellett a szerződés értékegyensúlyának védelmét biztosító jogintézményeknél, valamint a tilos és erkölcstelen ügyeletek szankcióinál – is található a fogyasztókat védő rendelkezések is.”*¹²

Ha Karsai nyomán el is fogadjuk, hogy létezik „csoporttárgyként” a fogyasztói érdek önálló fogalma, akkor is fel kell vetnünk a kérdést, hogy ezt a jogi tárgyat szükségképpen a büntetőjognak kell-e védelmezni. Különös élességgel vetődik ez fel annak fényében, hogy a „fogyasztói érdek” – ahogy már említettük – lényegében egybeesik a büntetőkódex más védelmi területeivel.

Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatából kiemelendő a büntetőjog funkciójára vonatkozó értelmezés: *„Alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd és maga is értéket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat. A büntetőjog a büntetőhatalom törvényes gyakorlásának alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele is.”* [11/1992. (III. 5.) AB határozat.] Szintén Sólyom László nevéhez köthető, az ún. alapjogi aktivista szemléletű, gyakran idézett határozat: *„A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és er-*

kölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek. [30/1992. (V. 26.) AB határozat]

Már a XIX. századtól elterjedt az a nézet a büntetőjog-tudományban, hogy a büntetőjog célrendszerében nem, eszközeiben azonban karakterisztikusan eltér a többi jogágtól, ugyanis hivatását a büntetés által tölti be. A bűncselekmény fogalma alatt *Jhering* a társadalom életfeltételeinek *olyan fokú* veszélyeztetését érti, amit a jogalkotó már csak kriminális szankció kilátásba helyezésével küzdhet le. A veszélyeztetés súlyosságát a jogalkotó nem az egyes cselekmény konkrét, hanem az adott cselekményi kategória absztrakt veszélyességén méri. Minél értékesebb életfeltételekről van szó, annál súlyosabb lesz a büntetés. A jogalkotó azonban nem értékelheti egy adott jogsértő magatartás, illetve az elkövető veszélyességét: ez a büntetést kiszabását végző bíró, illetve a büntetés-végrehajtás feladata.

Érdeemes ehelyütt felidézni egy korabeli „fogyasztóvédelmi ügyet”, az egyesülő Németország szövethamisítási botrányát, amikor lelkiismeretlen gyártók és a kereskedők a lenvászonba gyenge minőségű anyagokat keverték és a selejtes árut hamis megjelöléssel adták el. *Jhering* részletesen elemzi, hogy a jogsértő magatartás nyilvánvalóan civiljogi következményeket is von maga után, azonban a jelenség felszámolásához már büntetőjogi intervencióra lenne szükség: a hamisítás büntetőjogi tilalmának bevezetésére.¹³

Ennek megfelelően a büntető normák alkalmazásának kizárólag akkor lehet helye, ha a jogrend „szelídebb” területei már csődöt mondtak.

Az Alkotmánybíróság 2004-ben már vizsgálta ezt a problémát, amikor határozatában elutasította a korábbi Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 292. §-a, 293. §-a, 294. §-a és 296/A. §-a alkotmányellenességének utólagos megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt. [334/B/2004. AB határozat]. Az indítványozó szerint alkotmányellenesek a Btk. azon szabályai, amelyek a rossz minőségű termék forgalomba hozatalának büntetettét (292-294. §) és a fogyasztók megtévesztésének vétségét (296/A. §) büntetni rendelik. Álláspontja értelmében a tisztességtelen piaci résztvevőket a természetes piaci mechanizmusok kiszűrik, így nincs szükség büntetőjogi védelemre. Az Alkotmánybíróság azonban rámutatott, hogy az érintett rendelkezések olyan magatartásokat hivatottak büntetni, amelyekkel szemben nem nyújt kellő védelmet a büntetőjogon kívül rendelkezésre álló egyéb jogi eszközök igénybe vétele. Az indítványozó által alkotmányellenesnek vélt tényállásokban foglalt büntető rendelkezéseken keresztül az állam elsősorban a fogyasztókat védi. E védelmet azonban csak részben valósítja meg a büntetőjog eszközeivel.

Az Alkotmánybíróság is kiemelte, hogy a Btk. támadott rendelkezéseiben meghatározott magatartások társadalomra veszélyességének fokát el nem érő cselekmények elkövetőit igazgatási, valamint szabálysértési szabályok szerint vonják felelősségre, s természetesen a polgári jogi eszközök is az érintettek rendelkezésére állnak.

Mindennek fényében kétséges tehát, hogy valóban a büntetőjog legalkalmasabb-e a fogyasztók jogainak, érdekeinek érvényesítésére. Különösen érvényes ez azokra az esetekre, ha más tényállás már egyébként is megfelelően tilalmazza a társadalmilag káros magatartást.

Fogyasztók megtévesztése – az új alapeseti tényállás és a mágneses matrac

Gócza rövid történeti összefoglalójában¹⁴ kifejti, hogy először 1994-es törvénymódosítással került a büntetőkódexbe (Btk. 296/A. §) a fogyasztó (és nem fogyasztók!) megtévesztésének tényállása, melyet 1996-ban módosítottak, éppen a vásárlásokkal összekötött nyereményjátékok rohamos terjedése, továbbá szükségessé vált a (3) bekezdésben a lényeges tulajdonságok körének a bővítése. Az 1999-ben hatályba lépő módosítással jelent meg a bűncselekmény szubjektív oldalán a sajátos célzat, az áru kelendőségének felkeltése érdekében történő elkövetés.

A 2012. évi C. törvény új alapesetet vezetett be. Büntetendővé vált annak a cselekménye is, aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről, vagy nyerési esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad:¹⁵

417. § (1) Aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről, vagy nyerési esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Fogyasztóvédelmi Egyesületek Országos Szövetséges (FEOSZ) sajtóközleményben üdvözölte az új, szigorúbb tényállást, egyúttal beszámolt arról a megkeresésről, amelyben a panaszos fogyasztó az alábbiakról számolt be: „*Elcsaltak egy termékbemutatóra, ahol megnyertem egy mágneses matracot, viszont, hogy hozzájussak, félmillió forintért kellett további tartozékokat megvennem.*”¹⁶ Noha kétségtelen, hogy a hasonló esetekről egyre gyakrabban tudósít a média és a visszaélések minden bizonnyal irritálják a közvéleményt, túlzás lenne a cselekmények országos mértékű elszaporodottságáról beszélni. A Legfőbb Ügyészség tájékoztatója szerint 2009 és 2013 között évente legfeljebb 6 alkalommal indult büntetőeljárás fogyasztók megtévesztése miatt.¹⁷ A vádhatóság ezen jogterületen tanúsított önmérséklete is azt mutatja, hogy a fogyasztóvédelemnek hatékonyabb módja is van a költséges, hosszadalmas büntetőeljárásnál, ami ráadásul mindig magában hordozza a kockázatot, hogy az elkövetőt a bizonyítás nehézségei miatt fel kell menteni.

Ráadásul az is felmerül, hogy az új alapeset által büntetni rendelt, szervezett termékbemutatókon megvalósított magatartások vajon nem büntethetők-e kellőképpen a már kialakult dogmatikájú vagyron elleni deliktumok – mindenekelőtt a csalás – tényállásának felhívásával?

Karsai is utal arra, hogy a jogalkotó tegye a fogyasztók megtévesztését szubszidiáriussá a csalással szemben: „*Egy szubszidiaritási klauzula a jogtárgyvédelmet és a törvényesség elvét is megfelelően kiszolgálná.*”¹⁸

A Gazdasági Versenyhivatal a mágneses matracok ügyében később megállapította, hogy a terméket forgalmazó társaság tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot tanúsított, amikor az árubemutatóin az általa forgalmazott BNM pulzáló mágnessterápiás készülékkel kapcsolatban azt állította, hogy a termék különleges árkedvezménnyel vásárolható meg, ugyanakkor nem igazolta, hogy a nem akciós magasabb árat valaha alkalmazta volna, továbbá a termék bizonyos feltételek mellett – jelentősen kedvező áron – csak az árubemutató ideje alatt áll rendelkezésre. Az eljáró versenytanács ezért a forgalmazót hatmillió forintot meghaladó bírság megfizetésére kötelezte.¹⁹

Noha jelen sorok írójától távol áll, hogy egy büntetőeljárás – különösen egy fiktív büntetőeljárás – eredményéről jóslatokba bocsátkozzék, de talán helye lehet annak a gondolatkísérletnek, hogy mi történt volna, ha elítélik az elkövetőt. Meggyőződéssel állíthatjuk: az esetleges elítélés esetén alkalmazott intézkedések aránytalanul kisebb joghátránnyal jártak volna az elkövetőre nézve, mint a GVH által kiszabott joghátrány. A döntő különbség abban rejlik, hogy a kétségtelenül látványosabb büntetőeljárásban a bűnösségi ítélet szükségszerűen nyilvános, morális elmarasztalással is jár.

Éppen ez a jelenség jár együtt azzal a veszéllyel, amit a jogirodalomban a szimbolikus büntetőjog címkéje alatt foglalnak össze. Ezt a fogalmat negatív értelemben használjuk azokra a folyamatokra, amikor a jogalkotó olyan társadalmi szférákat és magatartási formákat kíván büntetőjogi eszközökkel befolyásolni, többnyire közvetlen politikai célok érdekében, amelyek a jogág eszközeivel valójában nem elérhetőek.²⁰

Ez a jelenség különösen a büntető jogpolitikában érhető tetten. A büntető rendelkezések ugyanis egyszerűen kommunikálhatók a politikai marketing területén. A társadalmi problémákra adható leggyorsabb válasz napjainkban éppen a törvényhozás. A választópolgárok számára nyilvánvaló, hogy a fogyasztók érdekeinek sérelme káros jelenség. A politikai szereplőktől így elvárja, hogy cselekedjenek mihamarabb. A legegyszerűbb és leginkább látványos módja a cselekvésnek pedig a büntető törvény módosítása, többnyire szigorítása.

Naivitás lenne azonban azt gondolnunk, hogy az új alapeseti tényállás bevezetésétől a termékbejelentőkon elkövetett jogsértések rohamosan csökkennek.

Összefoglalva: a bemutatott alkotmányossági érvelésen túllépve, jelen tanulmány szerzője arra kíván rámutatni: a fogyasztóvédelem büntetőjogi értékelése kapcsán nem pusztán azt kell górcső alá venni, hogy más jogágak normái kielégítő védelmet nyújtanak-e a fogyasztók érdekeinek, hanem azt is, hogy a már létező büntetőnormák által nyújtott oltalom megfelelő mértékű-e, feltétlenül szükséges-e új tényállás megalkotása.

Zárszó

A tudósítások szerint gondolatmenetünk főszereplői – az ál-pandák – a szokatlan bánásmód ellenére jó egészségnek örvendenek. Egyetlen panaszuk, hogy a gyakori fényképezés során alkalmazott villanófény okozta könnyezés miatt kezelni kellett a szemüket – természetesen az állatorvosnál.

Zárásként így a szerző sem kívánhat mást a fogyasztóvédelem és a büntetőjog iránt érdeklődő olvasónak: ne engedjék, hogy a büntető törvényalkotás hamis káprázata elhomályosítsa a látásukat.

Felhasznált irodalom

- AMELUNG, K. (2005): „Auf der Rückseite der Strafnorm. Opfer und Normvertrauen in der strafrechtsdogmatischen Argumentation” In ARNOLD, Jörg et al. (szerk.) *Menschengerechtes Strafrecht. Festschrift für Albin Eser zum 70. Geburtstag.* München.
- BELOVICS E. – MOLNÁR G. M. – SINKU P. (2012): *Büntetőjog II.* A 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC, Budapest.
- BENCsik A. (2011): A fogyasztóvédelem alkotmányi szabályozásáról – az új Alaptörvény tükrében. In: Drinóczi Tímea: *Magyarország új alkotmányossága.* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- BENCsik A. (2012): *A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Jogtudományi Karának Doktori értekezés.
- BINDING, K. (1872): *Die Normen und ihre Übertretung.* Engelmann, Leipzig
- BIRNBAUM, J. M. F. (1834): „Über das Erfordernis einer Rechtsverletzung zum Begriff des Verbrechens“ *Archiv des Criminalrechts* (vol.15.)
- HASSEMER, W. (1989): „Grundlinien einer personalen Rechtsgutlehre” In PHILIPPS, Lothar – SCHOLLER, Heinrich (szerk.): *Jenseits des Funktionalismus.* Arthur Kaufmann zum 65. Geburtstag. Decker und Müller. Heidelberg
- HASSEMER, W. (2001): Das Symbolische am symbolischen Strafrecht. In Schünemann, Bernd. (szerk.): *Festschrift für Claus Roxin.* Berlin-New York.
- JHERING, R. (1893): *Der Zweck im Recht. Erster Band.* Dritte durchgesehene Auflag. Breitkopf und Härtel. Leipzig
- KARSAI K. (2011): *Fogyasztóvédelem és büntetőjog.* HVG-ORAC, Budapest.
- TOKAJI G. (1984): *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Hivatkozások és jegyzetek

¹ <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/23/chow-down-italian-circus-trouble-disguising-dogs-show-pandas> (letöltés időpontja: 2015.02.29.)

² HASSEMER, Winfried: „Grundlinien einer personalen Rechtsgutlehre” In PHILIPPS, Lothar – SCHOLLER, Heinrich (szerk.): *Jenseits des Funktionalismus.* Arthur Kaufmann zum 65. Geburtstag (Heidelberg: Decker und Müller 1989) p. 85.

³ BINDING, Karl: Die Normen und ihre Übertretung. 30. Idézi AMELUNG, Knut: „Auf der Rückseite der Strafnorm. Opfer und Normvertrauen in der strafrechtsdogmatischen Argumentation” In ARNOLD, Jörg et al. (szerk.) *Menschengerechtes Strafrecht. Festschrift für Albin Eser zum 70. Geburtstag.* München 2005. p. 3.

⁴ TOKAJI Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban.* Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1984. p. 105.

⁵ BIRNBAUM, Johann Michael Franz Birnbaum: „Über das Erfordernis einer Rechtsverletzung zum Begriff des Verbrechens“ *Archiv des Criminalrechts.* 1834. (vol.15.) p. 149.

⁶ HASSEMER, Winfried.: Das Symbolische am symbolischen Strafrecht.. In SCHÜNEMANN, Bernd. (szerk.): *Festschrift für Claus Roxin.* Berlin-New York, 2001. p. 1001.

⁷ A 2012. évi C. törvény indokolása. Általános indokolás 19. pont.

⁸ A 2012. évi C. törvény indokolása. Részletes indokolás a 417. §-hoz.

⁹ BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós - SINKU Pál: *Büntetőjog II.* A 2012. évi C. törvény alapján (Budapest: HVG-ORAC 2012) p. 806. Az értelmező rendelkezések között viszont meghatározásra kerül a termék és az áru fogalma: az áru fogalma a termékfogalomra épül, de ide értjük az ingatlant, a vagyoni értékű jogokat és a szolgáltatást is. [A 2012. évi C. törvény indokolása. Részletes indokolás a 421. §-hoz].

¹⁰ KARSAI Krisztina: *Fogyasztóvédelem és büntetőjog.* Budapest: HVG-ORAC. 2011.

¹¹ KARSAI Krisztina: *Fogyasztóvédelmi büntetőjog 2008-2011.* (OTKA K72692).

¹² Bencsik András: *A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, doktori értekezés. 2012. Vö.: Bencsik András: *A fo-*

gyasztóvédelem alkotmányi szabályozásáról – az új Alaptörvény tükrében. In: Drinóczi Tímea: Magyarország új alkotmányossága. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 2011. pp. 31-43.

¹³ JHERING, v. Rudolph. Der Zweck im Recht. Erster Band. Dritte durchgesehene Auflage (Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1893) pp. 490-491.

¹⁴ Gócza Ágnes: Fogyasztóvédelmi büntetőjog? A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretében zajlott. (A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretében zajlott. (<http://www.rodosz.ro/files/Gocza%20Agnes.pdf>) Letöltés időpontja: 2015. 04. 20.

¹⁵ A 2012. évi C. törvény indokolása. Részletes indokolás a 417.§-hoz

¹⁶ Fogyasztóvédelmi Egyesületek Országos Szövetséges (FEOSZ): Jobb védelem a fogyasztóknak! - Akár három év szabadságvesztés is lehet a termékbemutatón fogyasztót megtévesztő személy „jutalma” (http://www.feosz.hu/upload/BTK_Sajtokozlemenye.pdf) Letöltés időpontja: 2015. 02. 04.

¹⁷ Tájékoztató a 2013. évi bűnözésről (Kiadja: Legfőbb Ügyészség, Budapest 2014.).

¹⁸ KARSAI Krisztina: Fogyasztóvédelmi büntetőjog 2008-2011. (OTKA K72692).

¹⁹ Gazdasági Versenyhivatal Vj/013-107/2014. számú határozata.

²⁰ HASSEMER, Winfried.: Das Symbolische am symbolischen Strafrecht. In SCHÜNEMANN, Bernd. (szerk.): *Festschrift für Claus Roxin*. Berlin-New York, 2001. p. 1001.